

ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті представлено теоретичний аналіз сучасних досліджень проблем розвитку психологічної культури студентів закладів вищої освіти, що готують фахівців з педагогічних спеціальностей та значення цього феномену в процесі формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога. Представлено теоретичний аналіз поняття психологічної культури особистості та значення цього феномену для формування фахівця педагогічної діяльності. Проаналізовано когнітивний, рефлексивно-перцептивний, афективний, вольовий, комунікативний, регулятивний та ціннісно-смысловий компоненти психологічної культури педагога. Представлено, що розвиток визначених компонентів відбувається внаслідок складної трансформації індивідуально-психологічних та особистісних властивостей і якостей майбутніх фахівців. Визначено, що психологічна культура особистості є однією з необхідних умов саморозвитку людини та ефективності адаптаційних процесів, зокрема, – у студентів закладів вищої освіти, а також є чинником успішності оволодіння юнаками майбутньою професією. Представлено, що самооцінка професійно важливих якостей майбутнього педагога – це складне динамічне психологічне утворення, яке формується внаслідок розвитку особистісних і професійних оцінок людиною відповідних якостей як майбутнього фахівця у педагогічній галузі. У результаті проведеного експериментального дослідження визначено, що процес формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога безпосередньо пов'язаний з формуванням психологічної культури особистості, тому впровадження інноваційних педагогічних технологій, зокрема, – тренінгових форм роботи в навчально-виховний процес закладів освіти є потребою та вимогою сьогодення.

Ключові слова: адаптація, заклади вищої освіти, психологічна культура особистості, когнітивна складова психологічної культури, компоненти психологічної культури педагога, самооцінка, самооцінка професійно важливих якостей педагога.

Постановка проблеми. Актуальними в умовах зростаючих вимог до сучасних фахівців є проблеми формування компетенцій, відповідних тій чи іншій професії. Оскільки на сьогодні педагогічна діяльність є однією з найбільш складних, тому, відповідно, проблеми організації навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти з метою формування психологічної культури майбутніх педагогів вимагають постійної дослідницької уваги. До завдань інститутів сучасної системи освіти відноситься виховання патріота своєї країни,

толерантної, компетентної у професійній діяльності, суспільно-активної особистості, що має сформовану комунікативну культуру, володіє навичками побудови ефективних моделей взаємодії; особистості, що прагне до самореалізації та розвитку, готової до постійного навчання. Зрозуміло, що психологічна культура в житті сучасної людини має вагоме значення. Формування психологічної культури особистості, зокрема, – майбутнього педагога, на сьогодні постає однією з пріоритетних у сучасних дослідженнях [1; 3; 4; 5; 6]. Відповідно наукового доробку В. В. Семакіна, генеза розвитку психологічної культури складається з певних рівнів: початковий рівень пов'язаний з набуттям людиною психологічної грамотності, – тобто оволодіння людиною базовими психологічними знань, вміннями, навичками, необхідними для ефективності комунікацій та соціальної взаємодії. Наступний рівень – це, так звана, психологічна компетентність, – можливість практичного залучення здобутків психологічного знання та навичок. Це, загалом, забезпечує ефективність спільної діяльності. Психологічна культура як розвинений механізм особистісної саморегуляції – це третій рівень представленої генези, і саме ця складова культури особистості є вагомим чинником формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога [6, с. 33]. За Т. Б. Тарасовою, психологічна культура особистості є однією з необхідних умов саморозвитку та ефективності адаптаційних процесів під час входження людини до нових соціальних інститутів [5, с. 168]. Відповідно, значення психологічної культури в процесі формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога, є вагомим для сучасного розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування психологічної культури особистості поставали предметом дослідження таких вчених, як Т. І. Артем'євої, Г. С. Батищева, Л. П. Буєвої, Т. В. Іванової, Н. І. Ісаєвої, М. С. Каган, Л. С. Колмогорової, Г. М. Кот, О. І. Моткова, Л. О. Нестеренко, М. М. Обозова, А. А. Осипової, О. М. Попенко, В. В. Семікіна, В. А. Семиченко, Г. Є. Улунової, Н. В. Чепелевої та багатьох інших. Вивчення ролі психологічної культури особистості в процесі формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього фахівця певної професійної галузі, зокрема, – майбутнього педагога, на сьогодні вимагає більш активної дослідницької уваги. Зрозуміло, що психологічна культура людини впливає на формування необхідних компетенцій певної професійної діяльності, і, відповідно, – на самооцінку професійно важливих особистісних якостей. Таким чином, актуальною проблемою є розробка ефективних механізмів формування складових психологічної культури майбутніх педагогів.

Мета статті полягає у дослідженні значення психологічної культури в процесі формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Відповідно сучасних досліджень, аналіз яких представлено Г. Є. Улуновою, психологічна культура постає особистісним динамічним утворенням і є складовою

професійної культури та забезпечує самореалізацію особистості як суб'єкта професійної діяльності [6]. Психологічна культура сучасного вчителя містить когнітивний, рефлексивно-перцептивний, афективний, вольовий, комунікативний, регулятивний та ціннісно-смысловий компоненти [1, с. 234–235]. Когнітивна складова цієї системи – наявність психологічних знань, і, відповідно цьому, визначений компонент полягає в усвідомленні та оцінці людиною особистісних як інтелектуальних, так і індивідуально-психологічних особливостей. Це, – фактично, перший етап розвитку і формування психологічної культури майбутнього фахівця певної професійної діяльності. Першокурсники СумДПУ імені А. С. Макаренка – майбутні педагоги, набувають психологічні знання під час вивчення дисципліни «Психологія», курс якої містить такі складові як загальна, соціальна та вікова психологія. Вагомість значення цього початкового етапу – не просто опанування системою психологічного знання, як складової необхідних компетентностей педагогічної діяльності, але й формування на цій основі наступної складової системи психологічної культури – рефлексивно-перцептивного компоненту, що полягає у формуванні у майбутнього вчителя «психологічної проникливості», прогностичних педагогічних здібностей. Чуттєве «бачення», усвідомлення і переживання психологічних змін когнітивної і індивідуально-психологічної сфери як власної, так і інших людей в процесі взаємодії і, зокрема, – навчання, – вищий рівень трансформації теоретичного знання в практику, що знаходить своє відображення в розвитку емпатії і рефлексії вчителя (афективний компонент психологічної культури). Розвиток самоконтролю, наполегливості – це вольова складова психологічної культури людини, на основі якої відбувається формування її комунікативного та регулятивного компонентів, що полягає в умінні керувати власними емоційними станами, оцінювати та коректувати індивідуально-психологічні властивості. Визначені складові психологічної культури особистості формують підсистему досвіду соціальної взаємодії людини, що полягають у навичках і вміннях соціальної взаємодії. Результат сформованої структури всіх визначених компонентів психологічної культури – ціннісно-смыслова складова, – наявність системи соціальних норм і цінностей особистості як члена суспільства, що є їх носієм та подовжувачем.

Ефективність опанування студентом складної системи психологічного знання, як первинного компоненту психологічної культури майбутнього вчителя, залежить, передусім, від: особливостей адаптації до навчання у закладі вищої освіти; рівня розвитку когнітивної сфери (особливостей процесів відчуття, сприймання; розвитку властивостей уваги, процесів пам'яті (зокрема, – розвитку видів пам'яті та прийомів запам'ятовування), абстрактного (евристичного, теоретичного) та творчого (креативного) мислення, особливостей уяви; індивідуально-психологічних особливостей молодшої людини (типів та властивостей темпераменту, характеру, стресостійкості, емоційної стабільності, тощо); рівня знань та вмінь, сформованих та набутих у попередніх закладах освіти; особливостей мотивації до навчання; навичок та вмінь

виконання самостійної роботи; розвитку (у подальшому) професійної мотивації, тощо [4]. Недостатність підготовки студентів-першокурсників до навчання, зокрема, – до виконання самостійної роботи, нерозвинений вольовий самоконтроль та саморегуляція діяльності, що поєднується з низьким рівнем знань, призводить до втрати інтересу до навчання. Це проявляється в емоційній нестабільності, втраті впевненості у власних можливостях та досягненнях, втраті перспективи, цікавості до самостійної навчально-дослідницької та науково-дослідної діяльності. Студенти втрачають інтерес до вивчення дисципліни «Психологія», ще, зокрема, і тому, що оскільки ця дисципліна не входить до предметів вивчення у загальноосвітній школі, ці знання є новими, вимагають складної аналітичної інтелектуальної діяльності, оскільки потребують активізацію знань з курсів зоології, біології, фізіології, історії і інших предметів.

До загально-навчальних вмінь, що забезпечують якісне навчання на початковому етапі, і відповідно, високий рівень когнітивного компоненту психологічної культури, відносяться: навчально-організаційні вміння (організація і проведення самостійної роботи, співпраця в групі); навчально-інтелектуальні вміння (аналітична робота з інформацією; систематизація матеріалу; виділення причинно-наслідкових зв'язків у матеріалі, що вивчається); навчально-інформаційні вміння (використання різних джерел інформації та творчо-аналітична робота з нею); навчально-комунікативні вміння (розподіл уваги; побудова умовисновків; виступ перед аудиторією; участь у дискусії; вміння аргументовано коментувати і доводити власну точку зору [2, с. 37–38].

Розвиток вказаних вмінь можливий під час самостійного опрацювання студентами наукових праць, на основі спочатку, запропонованої схеми роботи, надалі, – за самостійно створеними студентами-дослідниками планами. Робота з різними джерелами інформації і представлення доповідей на практичних заняттях сприяє формуванню цих навичок. Крім цього, такі види роботи сприяють розвитку організаційних та комунікативних вмінь майбутніх вчителів. Серед навчально-інформативних вмінь, проблеми у студентів як правило, виникають внаслідок відсутності навичок створювати джерельну базу, що необхідно в ході організації і здійснення завдань самостійної навчально-дослідницької та науково-дослідної роботи. Основними проблемами навчання студентів-першокурсників пов'язані з особливостями проходження адаптації до навчання у закладі вищої освіти. З метою формування визначених навичок, необхідних для формування складових психологічної культури майбутніх педагогів, під час вивчення дисципліни «Психологія» студентами виконується низка завдань, зокрема, – проведення дослідження однієї з проблем сучасної психології у вигляді виконання курсової роботи. Впровадження дискусійних форм роботи на практичних заняттях, робота студентського наукового гуртка та презентація теоретичних та експериментальних здобутків на наукових конференціях сприяє оволодінню першокурсниками навичками дослідницької діяльності та науково-дослідної роботи; появі рефлексивності мислення;

формуванні необхідних компетенцій подальшої педагогічної діяльності і, таким чином, – формуванні психологічної культури.

Введення інноваційних педагогічних технологій у процес вивчення дисципліни «Психологія», зокрема, такої форми роботи як тренінг, вважаємо є необхідною складовою формування психологічної культури майбутнього педагога, оскільки подібна форма роботи орієнтована на відпрацювання та закріплення ефективних моделей поведінки, розвиток емоційно-дієвої взаємодії, обміну досвідом. Крім цього, відбувається формування комунікативних та організаційних навичок і вмінь: студенти в ході роботи в тренінгових групах набувають навичок самопрезентації, конструктивної взаємодії, долають небажані установки, бар'єри у спілкуванні. Впровадження у навчальний процес закладів вищої освіти тренінгової роботи під час вивчення дисципліни «Психологія», а також – тренінгових програм позааудиторно, є важливим у формуванні складових психологічної культури майбутнього вчителя. Згідно авторського дослідження, проведеного у 2017 р. з 50 студентами II-IV курсів фізико-математичного факультету СумДПУ імені А. С. Макаренка, що приймали участь у роботі авторського семінару-тренінгу «Самопрезентація особистісних і професійних якостей» під час вивчення дисципліни «Психологія» протягом навчання на I курсі, визначено наступне. Необхідність психологічних тренінгів у закладах вищої освіти як складової сучасного навчального процесу, визначили 70% опитаних. 38% учасників анкетування зазначили, що в першу чергу необхідними є тренінги комунікативних вмінь і навичок; 32% надають пріоритет тренінгам розвитку мотивації; 24% вважають необхідними тренінги самопрезентації особистісних і професійних якостей і 6% надають перевагу конфліктологічним тренінгам [3].

Самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога – складне динамічне психологічне утворення, яке формується внаслідок розвитку необхідних особистісних і професійних оцінок людиною своїх потенційних якостей як майбутнього фахівця у педагогічній галузі. Це – тривалий процес, який містить опанування студентом системи професійного знання, вмінь і навичок, опанування навичок самостійної науково-дослідної роботи, проходження практики в педагогічній діяльності. Формування складових психологічної культури є чинником об'єктивної самооцінки професійно важливих якостей майбутнього вчителя: студенти, що володіють як системою необхідного психологічного знання, так і рефлексивним мисленням, в процесі педагогічної діяльності не лише об'єктивно оцінюють свої професійні характеристики, але і прагнуть до підвищення їх рівня, – мають потребу в безперервній освіті та розвитку. Об'єктивність подібних самооцінок неможлива без проходження студентами педагогічної практики.

В результаті проведеного протягом 2018 р. дослідження з метою вивчення значення психологічної культури в процесі формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога, що проходило на базі фізико-математичного факультету СумДПУ імені А. С. Макаренка, в якому

приймали участь магістранти першого року навчання, визначено наступне. В курс вивчення дисципліни «Психологія» протягом навчання цих студентів на I-II курсі були включені тренінгові форми роботи. Крім цього, вони приймали участь у роботі авторського семінару-тренінгу «Самопрезентація особистісних і професійних якостей», а також були членами студентського наукового гуртка і приймали участь з результатами власних досліджень у галузі актуальних проблем психології у наукових конференціях різних рівнів. Також, ці студенти виконували індивідуальні навчально-дослідні завдання та курсові роботи за тематикою загальної, соціальної, вікової та педагогічної психології і представляли теоретичні і експериментальні здобутки в ході звітної студентської науково-практичної конференції фізико-математичного факультету СумДПУ імені А. С. Макаренка у вигляді доповідей та публікацій у збірках наукових праць. Презентація результатів досліджень на секціях конференцій супроводжувалась обговоренням наукового форуму різних точок зору щодо досліджуваних проблем і це сприяло формуванню складових психологічної культури майбутніх вчителів.

В результаті проведеного дослідження самооцінки професійно важливих якостей магістрантів першого року навчання – майбутніх вчителів інформатики, математики фізики за методикою «Карта самооцінки професійно важливих якостей майбутнього вчителя», визначено наступне. Методика містить 14 професійно важливих якостей вчителя і учасником дослідження, – майбутнім вчителем, пропонується оцінити свої характеристики відповідно до визначених якостей за п'ятибальною шкалою. Найвищий показник (5 балів) ставиться, коли наведена якість є типовою для людини, систематично проявляється в її діяльності і поведінці; 4 бали – наведена якість виявляється достатньою мірою, проте, – непостійна; 3 бали – наведена якість проявляється на середньому рівні; 2 бали – частіше проявляється якість, протилежна представлений. Результати діагностики дають змогу досліднику визначити рівень рефлексії майбутніх педагогів щодо власних професійних, особистісних та індивідуально-психологічних особливостей як необхідних для ефективного виконання завдань професійної діяльності, а також, – створити так звану карту самооцінки професійно важливих якостей майбутнього вчителя. Проведення самооцінки студентами своїх особливостей щодо представлених професійних характеристик надає можливість для особистісного самоаналізу майбутнім фахівцем та планування можливостей необхідної корекційної роботи.

Відповідно до методики, до професійно важливих якостей майбутнього вчителя відносяться наступні: політичні переконання; загальна культура, ерудиція; професійно-педагогічна спрямованість; моральні якості; вольові якості; дидактичні здібності; експресивно-мовні здібності; академічні здібності; організаційні здібності; комунікативні здібності; перцептивні здібності; авторитарні здібності; педагогічна уява; здібності розподіляти увагу на уроці. Оцінка визначених якостей може бути надана не лише за умови розуміння студентом суті визначених здібностей, але й усвідомлення молодою людиною

рівня їх сформованості у власній структурі професійних здібностей, що можливо лише за умови розвитку визначених складових психологічної культури особистості.

В результаті проведеного дослідження, в якому приймали участь 30 магістрантів вказаного закладу вищої освіти, визначено, що оцінка таких якостей, як політичні переконання у 80% опитаних найвищого і у 20% високого рівня, що свідчить про сформовану громадянську позицію та патріотизм юнацтва. За критерієм оцінки загальної культури, ерудиції у 43,3% найвищий, у 50% високий і у 3,3% середній показник. Найвищий показник – у 26,7% опитаних, у 60% – високий і 13,3% – середній в оцінці професійно-педагогічної спрямованості. Розвинуті моральні якості на найвищому рівні оцінили у себе 33,3% майбутніх педагога, 60% – на високому і 6,7% на середньому. В оцінках вольових якостей як найвищий рівень визначили власні якості 26,7% опитаних, 63,3% зазначили про високий і 10% про середній рівень. Дидактичні здібності на найвищому рівні оцінили 16,7% опитаних магістрантів, високий рівень – 60%, середній рівень – 3,3%. Найвищий рівень експресивно-мовних здібностей визначили у себе 16,7% учасників опитування, високий – 46,7% і середній – 36,7%. Відповідно до оцінки академічних здібностей, то опитані магістранти визначились наступним чином: розвиток вказаних здібностей на найвищому рівні визначили 13,3% опитаних, на високому – 60%, середньому – 23,3% і низькому – 3,3%. Самооцінки організаторських здібностей представлена в цій групі наступним чином – найвищий рівень зазначили 36,7% , високий – 50%, середній – 13,3%. 36,7% опитаних оцінили власні комунікативні здібності на найвищому, 53,3% – на високому і 10% – на середньому рівні. Найвищий рівень в оцінці перцептивних здібностей визначили 16,7%, високий – 30%, середній – 53,3%. Що до оцінки магістрантами авторитарних здібностей, то їх розвиток на найвищому рівні визначили для себе 6,7% опитаних, на високому 40%, на середньому – 50% і на низькому 3,3%. 6,7% учасників дослідження оцінили на найвищому рівні, 70% – на високому, 20% – на середньому і 3,3% – на низькому власні здібності педагогічної уяви. Найвищий рівень в оцінці здібностей розподіляти увагу на уроці оцінили 20% магістрантів, у 56,7% – самооцінка цих здібностей на високому і у 23,3% – на середньому рівні. В результаті проведеного дослідження можна зазначити, що магістранти на високому рівні оцінюють власні педагогічні здібності, що підтверджується практикою, оскільки всі учасники опитування мають педагогічний досвід – проходження тривалої педагогічної практики, робота в дитячих оздоровчих та розвивальних центрах та загальноосвітніх школах, коледжах. В ході бесіди, якою завершувалось дослідження, було визначено, що більшість проблем магістранти переживають з розвитком таких необхідних у педагогічній діяльності здібностей, як перцептивні, – тобто, здібностей усвідомлення людиною, як вона сприймається партнерами по спілкуванню. Розвиток цих здібностей надає можливість педагогу ефективно організовувати взаємодію з усіма учасниками навчально-виховного процесу, розуміти проблеми учнів у плані їх особистісного розвитку і

знаходити оптимальні шляхи здійснення необхідного педагогічного впливу. Ці здібності безпосередньо пов'язані з педагогічною уявою – прогностичною функцією оцінки організації навчально-виховного процесу і передбачення результатів педагогічних впливів. Всі учасники експерименту усвідомлюють необхідність роботи на лекціях з елементами діагностики, семінарах-тренінгах та програмах тренінгів з метою розвитку необхідних педагогічних здібностей і приймають участь у відповідних програмах.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків. Оскільки психологічна культура, як складне особистісне динамічне утворення, є складовою професійної культури людини, що забезпечує самореалізацію особистості як суб'єкта професійної діяльності, то формування психологічної культури майбутнього вчителя постає пріоритетним завданням закладів вищої педагогічної освіти. Психологічна культура особистості, як вже зазначалось, постає умовою саморозвитку та впливає на проходження адаптації під час входження людини до нових соціальних інститутів, що є фактором оптимізації процесу безперервної освіти педагогів. Психологічна культура сучасного педагога містить когнітивний, рефлексивно-перцептивний, афективний, вольовий, комунікативний, регулятивний та ціннісно-смысловий компоненти, розвиток яких відбувається внаслідок складної трансформації індивідуально-психологічних та особистісних властивостей і якостей майбутніх фахівців, активізації самостійної роботи студентів та магістрантів, впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес закладів вищої освіти. Для формування психологічної культури, як складової професійної культури майбутнього педагога, на початкових курсах досить актуального значення набуває необхідність розвитку навчально-організаційних, навчально-інтелектуальних, навчально-інформаційних, навчально-комунікативних вмінь, які постають основою формування базового когнітивного компоненту структури психологічної культури. Відповідно, процес формування самооцінки професійно важливих якостей майбутнього педагога безпосередньо пов'язаний з формуванням психологічної культури особистості, тому впровадження інноваційних педагогічних технологій в навчальний процес закладів освіти є потребою та вимогою сьогодення.

Література

1. Мачинська Н. І. Психологічна культура як складник професіоналізму викладача / Н. І. Мачинська, В. Б. Лагутін // Психологічна культура як складник професіоналізму викладача – Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ – 2011 – №2 – С. 229-241.

2. Першина А. Адаптація студентів до навчання у вищих навчальних закладах / Анна Першина // Освіта регіону. – №3. – 2011. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/590>

3. Пухно С. В. Значення тренінгової роботи в процесі формування психологічної культури майбутніх вчителів фізико-математичних дисциплін /

С. В. Пухно // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 2 до Вип. 37: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 14. – К. : Гнозис, 2017. – С. 103-111.

4. Спіріна Т. П. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі / Т. П. Спіріна, Ю. Є. Зарюгіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Випуск 32. – 2014. – С. 182-184.

5. Тарасова Т. Б. Психологічна просвіта – шлях до психологічної культури особистості / Т. Б. Тарасова // Психологічна культура: види, інваріанти, розвиток : монографія / кол. авт.. ; відп. ред.. Г. Є. Улунова. – Суми : ВВП «Мрія», 2014. – С. 155-175.

6. Улунова Г. Є. Психологічна культура як інваріант загальної та професійної культури / Г. Є. Улунова // Психологічна культура: види, інваріанти, розвиток : монографія / кол. авт.. ; відп. ред.. Г. Є. Улунова. – Суми : ВВП «Мрія», 2014. – С. 8-36.

Транслітерація

1. Machynska N. I. (2011). Psykholohichna kultura yak skladnyk profesionalizmu vykladacha. Psykholohichna kultura yak skladnyk profesionalizmu vykladacha – Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnykh sprav, 2, 229-241.

2. Pershyna A. (2011). Adaptatsiia studentiv do navchannia u vyshchyykh navchalnykh zakladakh. Osvita rehionu, 3. – Retrieved from: <http://social-science.com.ua/article/590>

3. Pukhno S. V. (2017)/ Znachennia treninhovoi roboty v protsesi formuvannia psykholohichnoi kultury maibutnykh vchyteliv fizyko-matematychnykh dystsyplin. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Hryhoriia Skovorody». – Dodatok 2 do Vyp. 37: Tematychnyi vypusk «Problemy empirychnykh doslidzhen u psykholohii», 14. K. : Hnozys, 103-111.

4. Spirina T. P. (2014). Osoblyvosti adaptatsii studentiv-pershokursnykiv do umov navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pedahohika, sotsialna robota», 32, 182-184.

5. Tarasova T. B. (2014). Psykholohichna prosvita – shliakh do psykholohichnoi kultury osobystosti. Psykholohichna kultura: vydy, invarianty, rozvytok : monohrafiia / kol. avt.. ; vidp. red.. H. Ye. Ulunova. Sumy : VVP «Mriia», 155-175.

6. Ulunova H. Ye. (2014). Psykholohichna kultura yak invariant zahalnoi ta profesiinoi kultury. Psykholohichna kultura: vydy, invarianty, rozvytok : monohrafiia / kol. avt.. ; vidp. red.. H. Ye. Ulunova. Sumy : VVP «Mriia», 8-36.

Пухно С. В.

ЗНАЧЕНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ САМООЦЕНКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ВАЖНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

В статье представлен теоретический анализ современных исследований проблем развития психологической культуры студентов высших учебных заведений, которые готовят специалистов педагогических специальностей и значение этого феномена в процессе формирования самооценки профессионально важных качеств будущего педагога. Представлен теоретический анализ понятия психологической культуры личности и значения этого феномена для формирования специалиста педагогической деятельности. Проанализированы когнитивный, рефлексивно-перцептивный, аффективный, волевой, коммуникативный, регулятивный и ценностно-смысловой компоненты психологической культуры педагога. Представлено, что развитие этих компонентов происходит вследствие сложной трансформации индивидуально-психологических и личностных свойств и качеств будущих специалистов. Определено, что психологическая культура личности является одним из необходимых условий саморазвития человека и эффективности адаптационных процессов у студентов высших учебных заведений, а так же является фактором успешности овладения ими будущей профессией. Представлено, что самооценка профессионально важных качеств будущего педагога – это сложное динамическое образование, которое формируется вследствие развития личностных и профессиональных оценок человеком необходимых качеств будущего специалиста в педагогической области. В результате проведённого экспериментального исследования определено, что процесс формирования самооценки профессионально важных качеств будущего педагога непосредственно связан с формированием психологической культуры личности, поэтому введение инновационных педагогических технологий, конкретнее, – тренинговых форм работы в учебно-воспитательный процесс учебных заведений является необходимостью и требованием современности.

Ключевые слова: адаптация, высшие учебные заведения, психологическая культура личности, когнитивная составляющая психологической культуры, компоненты психологической культуры педагога, самооценка, самооценка профессионально важных качеств педагога

Pukhno S.V.

PSYCHOLOGICAL CULTURE SIGNIFICANCE IN THE SELF-ESTEEME FORMING PROCESS OF THE FUTURE TEACHER'S PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES

The theoretical analysis of modern research on the problems of the development of students' psychological culture of higher educational establishment, where pedagogical specialists are trained and the phenomenon significance in the self-esteem formation process of future teacher's professionally important qualities

are presented in the article. The theoretical analysis of the personality psychological culture concept and the phenomenon significance for the specialist's formation in pedagogical activity are presented. The cognitive, reflexive-perceptual, affective, volitional, communicative, regulatory and value-semantic components of the teacher's psychological culture are analyzed. It is presented that certain components development occurs due to the complex transformation of individual psychological and personality properties and future specialists' qualities. It has been determined that the individual psychological culture is one of the necessary condition for person's self-development and the adaptive processes efficiency, in particular - for the higher educational establishment students, as well as a factor of young people future successful profession. It is presented that the self-assessment of the future teacher's professionally important qualities is a complex dynamic psychological combination, which is formed as a result of the personal development and professional assessments of the future specialist's respective qualities in the pedagogical sphere. As a result of the experimental research it is determined that the process of self-esteem of the future teacher's professionally important qualities is directly related to the formation of the individual psychological culture, therefore the introduction of innovative pedagogical technologies, in particular - the training work forms in the educational process of educational establishments are of great importance today.

Key words: *adaptation, higher educational establishment, person psychological culture, cognitive component of psychological culture, teacher's psychological culture components, self-esteem, self-assessment of the teacher's professionally important qualities.*

Пухно Світлана Валеріївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

УДК 159.922-056.12(043.3)

Семенія О.І.

СТРУКТУРА ЖИТТЄВИХ ПРАГНЕНЬ ЯК ЦІЛІСНОГО КОНСТРУКТУ

Стаття присвячена аналізу результатів емпіричного дослідження внутрішньої структури життєвих прагнень особистості із різною часовою орієнтацією. Дослідження здійснювалося на вибірці працівників МНС. Виявлено значно перевага групи працівників МНС, які були орієнтовані на минулий та теперішній час, відносно групи зі ставленням до майбутнього. Досліджувані зі ставленням до минулого та теперішнього краще оцінюють власні потреби у досягненнях зовнішніх прагнень та здатності самореалізації в умовах відсутності надійних гарантій успіху, чіткіше визначають вірогідність досягнень та готові до боротьби за результат. Проте, працівники МНС зі